

TARJIMA TA'LIMIDA INTEGRATIV MULTIMODAL TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Farxodova Dilnoza Jumaboy qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti tayanch doktoranti

Email: dilnozad268@mail.com

Tel: +998998905516

ORCID: 0009-0009-0295-9067

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22742092>

Qabul qilindi: 6-sentabr 2026-yil • Ma'qullandi: 13-sentabr 2026-yil • Nashr qilindi: 14-sentabr 2026-yil

Annotatsiya

Mazkur tezisdagi tarjima ta'limida integrativ multimodal texnologiyalardan foydalanishning didaktik imkoniyatlari tadqiq etiladi. Raqamli kommunikatsiyaning rivojlanishi natijasida zamonaviy tarjimon faoliyati faqat verbal matnni bir tildan ikkinchi tilga o'girish bilan cheklanmay, vizual, audio, grafik, tipografik va boshqa semiotik vositalar orqali ifodalangan mazmunni ham anglash va qayta yaratishni talab qilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, tarjimonlarni tayyorlash jarayonida multimodal matnlarni kompleks tahlil qilish, turli axborot kanallarini integratsiyalash va tarjima strategiyasini mustaqil belgilashga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanish dolzarb hisoblanadi. Tadqiqotda muallif tomonidan taklif etilayotgan **Integrativ Multimodal Tarjima Texnologiyasi (IMTT)**ning mazmuni, tarkibiy bosqichlari va didaktik imkoniyatlari yoritiladi. IMTTning asosiy xususiyati verbal va noverbal axborotni yagona tarjima jarayonida integratsiyalash hamda talabning tahliliy, texnologik, kommunikativ va refleksiv faoliyatini faollashtirishdan iborat.

Kalit so'zlar:

tarjima ta'limi, multimodallik, multimodal tarjima, integrativ yondashuv, IMTT, tarjimon kompetensiyasi, raqamli texnologiyalar, tarjima pedagogikasi.

INTRODUCTION

Bugungi raqamli kommunikatsiya muhitida axborot turli modal vositalar verbal matn, tasvir, audio, video, grafik, rang, shrift va fazoviy joylashuv orqali birgalikda ifodalanmoqda. Natijada tarjimonning professional faoliyati ham o'zgarib, undan faqat lingvistik bilim emas, balki turli modal resurslarni tahlil qilish va ular o'rtasidagi semantik munosabatlarni aniqlash qobiliyati talab qilinmoqda. Long (2024) zamonaviy yangi media muhitida multimodal kommunikatsiyaning kengayishi tarjimonlardan multimodal tarjima kompetensiyalarini, xususan, vizual savodxonlik va verbal hamda noverbal vositalarni integratsiyalash qobiliyatini rivojlantirishni talab etishini ta'kidlaydi.

An'anaviy tarjima ta'limida asosiy e'tibor ko'pincha manba matnning leksik, grammatik va stilistik xususiyatlarini tahlil qilishga qaratiladi. Biroq zamonaviy media mahsulotlari, reklama materiallari, veb-sahifalar, infografikalar, subtitrlar, videomateriallar va ijtimoiy tarmoq kontenti tarjimondan bir vaqtning o'zida bir nechta axborot kanalini hisobga olishni talab etmoqda. Shu sababli tarjima ta'limining mazmunini multimodal kommunikatsiya talablariga moslashtirish zarurati yuzaga kelmoqda.

Tarjima ta'limida multimodal modeldan foydalanish samarali ekanligini ko'rsatib, uning tarkibida nazariya va amaliyot, yozma va audiovizual materiallar, auditoriya va onlayn ta'lim hamda o'qituvchi

rahbarligi va talaba ishtirokining integratsiyasini alohida qayd etadi. Mazkur yondashuv tarjima ta'limini alohida ko'nikmalar yig'indisi sifatida emas, balki o'zaro bog'langan faoliyatlar tizimi sifatida tashkil etish imkonini beradi¹.

Shu asosda mazkur tadqiqotda Integrativ Multimodal Tarjima Texnologiyasi (IMTT) tarjima ta'limida verbal, vizual, audio, grafik va kontekstual axborotni yagona tahliliy jarayonga birlashtirishga yo'naltirilgan pedagogik texnologiya sifatida taklif etiladi.

Tadqiqotning maqsadi tarjima ta'limida IMTTdan foydalanishning didaktik imkoniyatlarini aniqlash va uning bo'lajak tarjimonlarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishdagi pedagogik ahamiyatini asoslash.

METHODS

Tadqiqotda nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, umumlashtirish, pedagogik modellash va ilmiy manbalarni kontent-tahlil qilish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini multimodallik nazariyasi, tarjima pedagogikasi, kompetensiyaviy yondashuv, raqamli ta'lim va talaba-markazli ta'lim tamoyillari tashkil etdi. IMTTning muhim jihati shundaki, unda multimodallik shunchaki texnologik vositalardan foydalanish sifatida emas, balki tarjima jarayonining barcha bosqichlariga integratsiyalashgan didaktik mexanizm sifatida qaraladi.

IMTT quyidagi ketma-ket bosqichlar asosida tashkil etilishi mumkin:

1-bosqich multimodal diagnostika. Talaba manba materialidagi verbal va nonverbal komponentlarni aniqlaydi: matn, tasvir, audio, video, rang, grafik belgilar, shrift va boshqa elementlar ajratiladi.

2-bosqich integrativ tahlil. Aniqlangan modal birliklarning o'zaro munosabati va umumiy kommunikativ ma'no yaratishdagi funksiyasi tahlil qilinadi.

3-bosqich tarjima strategiyasini loyihalash. Talaba lingvistik, pragmatik, madaniy va multimodal xususiyatlarni hisobga olgan holda tarjima strategiyasini tanlaydi.

4-bosqich multimodal tarjima mahsulotini yaratish. Verbal matn tarjima qilinishi bilan birga zarur vizual, grafik, audio yoki boshqa komponentlarning funksional mosligi ta'minlanadi.

5-bosqich refleksiv baholash. Talaba o'z tarjima qarorlarini tahlil qiladi, muqobil variantlarni taqqoslaydi va tanlangan yechimning kommunikativ maqsadga muvofiqligini asoslaydi.

Mazkur bosqichlar tarjima faoliyatini oddiy "matnni o'g'irish" jarayonidan tahlil → qaror → yaratish → baholash sikliga aylantiradi.

RESULTS

Tadqiqot natijalari IMTTning tarjima ta'limida bir nechta muhim didaktik imkoniyatlarga ega ekanligini ko'rsatdi.

Birinchidan, IMTT multimodal tahlil kompetensiyasini rivojlantiradi. Talaba faqat lingvistik birliklarni emas, balki tasvir, rang, grafik va boshqa semiotik elementlarni ham tahlil qilishni o'rganadi. Bu zamonaviy multimodal kommunikatsiya sharoitida tarjimonning professional vazifalariga mos keladi².

Ikkinchidan, IMTT tarjima kompetensiyasining integrativ rivojlanishini ta'minlaydi. Tarjima kompetensiyasi ko'p komponentli hodisa bo'lib, uning tarkibida lingvistik bilimlar bilan bir qatorda strategik va ekstralingvistik kompetensiyalar ham mavjud (Peng et al., 2023). IMTT ushbu komponentlarni alohida emas, balki yagona amaliy topshiriq doirasida rivojlantirish imkonini beradi.

Uchinchidan, IMTT raqamli va texnologik kompetensiyani shakllantirishga xizmat qiladi. Zamonaviy tarjimon CAT vositalari, elektron korpuslar, terminologik bazalar, raqamli platformalar va boshqa texnologiyalar bilan ishlashi kerak. Su va Li (2023) tomonidan o'tkazilgan tadqiqot ham tarjima texnologiyasi bo'yicha ta'lim talabalarning texnologik kompetensiyasini rivojlantirishga yordam berishini ko'rsatgan³.

¹ Zhang, M. (2015). Teaching translation with a model of multimodality. *Asia Pacific Translation and Intercultural Studies*, 2(1), 30–45.

² Long, M. (2024). Cultivation of translators for multimodal translation in the new media age. *Journal of Contemporary Educational Research*, 8(5), 37–45.

³ Su, W., & Li, D. (2023). The effectiveness of translation technology training: A mixed methods study. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10, 595.

To'rtinchidan, IMTT mustaqil va refleksiv ta'lim faoliyatini kuchaytiradi. Talaba tayyor tarjima variantini qabul qilmaydi, balki o'z qarorini asoslaydi, muqobil variantlarni solishtiradi va tarjima mahsulotini baholaydi. Bunday jarayon talabaning metakognitiv faoliyatini kuchaytirib, uni tarjima jarayonining faol subyektiga aylantiradi.

Beshinchidan, IMTT madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish imkonini beradi. Vizual belgilar, ranglar, ramzlar va tasvirlar turli madaniy muhitlarda turlicha ma'no kasb etishi mumkin. Shuning uchun tarjimon multimodal materialni tarjima qilishda lingvistik ekvivalentlik bilan bir qatorda madaniy moslashtirishni ham hisobga olishi lozim.

Shunday qilib, IMTT doirasida shakllantiriladigan asosiy kompetensiyalarni quyidagi tarzda umumlashtirish mumkin:

Multimodal tahlil → Integrativ qaror qabul qilish → Texnologik faoliyat → Tarjima mahsulotini yaratish → Refleksiv baholash.

DISCUSSION

Tadqiqot natijalari tarjima ta'limida multimodal yondashuvning mavjud pedagogik modellar bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi. Zhang tomonidan taklif etilgan multimodallik modeli nazariya va amaliyot, yozma va audiovizual materiallar hamda auditoriya va onlayn ta'limni integratsiyalashga asoslangan. IMTT mazkur g'oyani yanada tizimlashtirib, multimodallikni tarjima topshirig'ining ichki tuzilmasiga kiritishni nazarda tutadi⁴.

Bunda IMTTning asosiy farqi multimodal materialdan foydalanishning o'zida emas, balki turli modal komponentlarning tarjima qarorini shakllantirishdagi o'zaro ta'sirini pedagogik jihatdan boshqarishda namoyon bo'ladi. Ya'ni talaba tasvir yoki videoni shunchaki ko'rmaydi; uning tarjima mazmuniga qanday ta'sir ko'rsatayotganini aniqlaydi.

Shuningdek, zamonaviy tarjima ta'limida texnologik vositalarni o'zlashtirishning o'zi yetarli emas. Su va Li (2023) tadqiqotida talabalar texnologik vositalar haqidagi bilimga ega bo'lishi bilan ularni real tarjima vazifalarida samarali qo'llash kompetensiyasi o'rtasida farq mavjudligi ko'rsatilgan. Demak, texnologiyani o'rgatish uni bevosita tarjima vazifasi bilan bog'lashni talab qiladi.

Shu jihatdan IMTTning pedagogik qiymati "texnologiya – topshiriq – tahlil – tarjima – refleksiya" yaxlitligi orqali namoyon bo'ladi.

CONCLUSION

Xulosa qilib aytganda, integrativ multimodal texnologiyalardan foydalanish zamonaviy tarjima ta'limining mazmunini takomillashtirish uchun muhim didaktik imkoniyatlarga ega. IMTT asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida talaba verbal va noverbal axborotni kompleks tahlil qiladi, turli modal resurslar o'rtasidagi munosabatni aniqlaydi, tarjima strategiyasini mustaqil tanlaydi va o'z qarorini refleksiv baholaydi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, IMTTning asosiy pedagogik imkoniyatlari multimodal tahlil, integrativ tarjima qarorini qabul qilish, raqamli kompetensiya, madaniyatlararo kompetensiya, mustaqil ta'lim va refleksiv faoliyatni o'zaro bog'liq holda rivojlantirishdan iborat.

Mazkur texnologiyaning ilmiy-pedagogik ahamiyati shundaki, u multimodallikni tarjima ta'limiga tashqi qo'shimcha sifatida emas, balki tarjima faoliyatining ichki tarkibiy elementi sifatida integratsiyalash imkonini beradi. Shu sababli IMTT bo'lajak tarjimonlarning zamonaviy kasbiy faoliyatga tayyorgarligini kuchaytiruvchi istiqbolli pedagogik texnologiya sifatida qaralishi mumkin. Kelgusidagi tadqiqotlarda IMTT asosida ishlab chiqilgan multimodal tarjima topshiriqlarining samaradorligini tajriba-sinov orqali tekshirish, ularni baholash mezonlarini ishlab chiqish va turli tarjima fanlariga tatbiq etish masalalarini tadqiq etish maqsadga muvofiq.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Long, M. (2024). Cultivation of translators for multimodal translation in the new media age. *Journal of Contemporary Educational Research*, 8(5), 37–45. <https://doi.org/10.26689/jcer.v8i5.6667>
2. Peng, W., Hu, M., & Bi, P. (2023). Investigating blended learning mode in translation competence development. *SAGE Open*. <https://doi.org/10.1177/21582440231218628>

⁴ Zhang, M. (2015). Teaching translation with a model of multimodality. *Asia Pacific Translation and Intercultural Studies*, 2(1), 30–45.

3. Su, W., & Li, D. (2023). The effectiveness of translation technology training: A mixed methods study. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10, 595.
4. Zhang, M. (2015). Teaching translation with a model of multimodality. *Asia Pacific Translation and Intercultural Studies*, 2(1), 30–45. <https://doi.org/10.1080/23306343.2015.1014081>
5. Zhang, W. Y., Liu, X., & Cui, J. L. (2015). Translation teaching research for English major based on multimedia and network environment. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. <https://doi.org/10.2991/ssemse-15.2015.16>
6. Cai, L., Tan, H., & Huang, M. (2025). Technology competence training of translation educators in the age of technology-and-information empowerment: A Chinese perspective. *SAGE Open*. <https://doi.org/10.1177/21582440251365384>